

Service de lutte contre la pauvreté,
la précarité et l'exclusion sociale

Steunpunt tot bestrijding van armoede,
bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting

Dienst zur Bekämpfung von Armut, prekären
Lebensumständen und sozialer Ausgrenzung

Uittreksels rond het statuut samenwonende uit het verslag 2012- 2013 *'Sociale bescherming en armoede'*.

Nota opgemaakt in functie van de reflectievoormiddag *'Voorbij het statuut samenwonende'*

19 april 2018

Senaat

STEUNPUNT TOT BESTRIJDING VAN ARMOEDE, BESTAANSONZEKERHEID EN SOCIALE UITSLUITING

Koningsstraat 138

1000 Brussel

www.armoedebestrijding.be

Tel.: +32 (02) 212.31.67

 @Luttepauvrete

Uittreksels tweejaarlijks Verslag 2012-13

Het tweejaarlijks Verslag 2012-2013 van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting handelde over sociale bescherming. Hieronder vindt u de uittreksels van dit Verslag met betrekking tot de problematiek van het statuut samenwonende.

I. SOCIALE BESCHERMING: TRANSVERSALE KWESTIES

(p. 10-27)

3.2. Naar meer sociale bijstand in de sociale zekerheid

De evolutie van de basisdoelstellingen in het kaderstuk geeft aan dat het verzekeringskarakter van de vervangingsuitkeringen afgenomen is. Dit werd ten dele gecompenseerd door meer prestaties toe te kennen op basis van behoeften: wie in armoede leeft, over een laag inkomen beschikt of bijzondere noden heeft, maakt aanspraak op een extra toeslag of tegemoetkoming. Het stelsel is met andere woorden selectiever geworden, en begint zo meer te lijken op de sociale bijstand, gebaseerd op een selectieve solidariteit. De invoering van het statuut samenwonende in de werkloosheids- en invaliditeitsverzekering is daarentegen een voorbeeld van een maatregel van gezinsselectiviteit die voor samenwonenden tot minder steun heeft geleid. Men veronderstelt daarbij dat samenwonenden minder behoeften hebben als gevolg van de aanwezigheid van één of meerdere bijkomende inkomens in het huishouden (zie punt 4).

4. Statuut samenwonende

“Ik wil hier benadrukken dat het in armoede terecht komen niet moeilijk is: voor elke mens met een bescheiden inkomen in deze samenleving komt het erop neer dat je niks mag tegen komen: geen scheiding, geen ziekte, geen faillissement ... Daarbij komt ook nog dat je niet anders mag zijn: geen kleurtje hebben, geen andere geaardheid ... Ik wil iets vertellen over wat sociale fraude genoemd wordt. Vele mensen in armoede zijn op elkaar aangewezen voor hulp in nood. De bestaande middelen die worden ingezet in de armoedebestrijding zijn immers ontoereikend: je kan geen menswaardig leven op een duurzame wijze uitbouwen als je tot een uitkering veroordeeld bent. Dus zoek je naar andere manieren om te overleven. Samenhuizen is daar één van. Maar: wat voor mensen die werken en die het dus al beter hebben, wél mogelijk is, is voor mensen in armoede niet toegestaan tenzij met nog maar eens inkomensverlies. De verschillende statuten die bepalen of je al dan niet samenwonend bent, maken het extra moeilijk om begrijpen voor de mensen zelf, maar alle regelgevingen gaan er schijnbaar van uit dat armen bewust frauderen om zichzelf te verrijken. Ik wil dit hier vandaag absoluut tegenspreken: we worden daar niet rijk van, we worden er wel een beetje minder arm van, en is dat niet net de bedoeling van armoedebestrijding? Een klein voorbeeldje om dit te illustreren: Een alleenstaande werkloze betaalt aan huishuur en EGW [elektriciteit-gas-water] op een bepaald moment meer dan 72 % van haar inkomen. Ze besluit een woning te delen met een andere alleenstaande met kinderen ten laste. Op basis van hun inkomen verdelen ze de huur en EGW-kosten en komen beiden tot 30 % van hun inkomen. Als deze mensen werken, stelt zich geen enkel probleem.

Als deze mensen niet werken, worden zij plots als samenwonend beschouwd en daalt hun inkomen in die mate dat hun woonkosten opnieuw onbetaalbaar worden. Dit is een pervers systeem en moet zo snel mogelijk verdwijnen uit de regelgeving”¹!

Voor heel wat uitkeringen, zowel binnen de sociale zekerheid als binnen de sociale bijstand, ontvangt men een lager bedrag wanneer men het statuut van samenwonende heeft. In de sociale zekerheid gaat het over bijvoorbeeld: werkloosheids- en verwante uitkeringen (inschakelingsuitkeringen, inkomensgarantieuitkering, werkloosheid met bedrijfstoelage), arbeidsongeschiktheid, invaliditeit; in de sociale bijstand over: leefloon, tegemoetkomingen voor personen met een handicap, Inkomensgarantie voor Ouderen. In wat volgt, zullen we ter illustratie focussen op het statuut van samenwonende binnen de werkloosheidsreglementering en het leefloon.

De definitie van het statuut samenwonende in de reglementering rond werkloosheid en leefloon is identiek: *“Onder hetzelfde dak leven en de huishoudelijke aangelegenheden hoofdzakelijk gemeenschappelijk regelen”²*. Wat precies verstaan moet worden onder dit ‘hoofdzakelijk gemeenschappelijk regelen van het huishouden’ wordt verduidelijkt door de rechtspraak. Essentieel is dat er een schaalvoordeel gerealiseerd wordt door het samenwonen, dat de samenwonenden met een kleiner bedrag in hun behoeften kunnen voorzien. Concreet betekent dit dat niet enkel de huishuur en de lasten worden gedeeld, maar ook andere uitgaven zoals bijvoorbeeld kosten voor voeding, verzorging, mobiliteit. Naast dit economische aspect, dient er ook een betekenisvolle ruimte gedeeld te worden. Het delen van functionele ruimtes zoals badkamer of keuken volstaat niet om iemand als samenwonende aan te merken. Ook moet het samenwonen een stabiel karakter in de tijd vertonen en sluit het dus het tijdelijk onderdak verlenen aan een derde uit. Het hebben van een gemeenschappelijk domicilieadres vormt in principe in beide stelsels geen beslissende factor.

4.1. Leefloon

Bij de toekenning van het leefloon en de voorloper hiervan, het bestaansminimum, heeft men steeds gewerkt met drie verschillende categorieën: alleenstaanden, samenwonenden en gezinshoofden, met aangepaste bedragen naargelang de categorie.

Sommige OCMW’s houden bijvoorbeeld rekening met de vraag of men al dan niet ‘vrijwillig’ samenwoont of met het bestaan van een ‘levensproject’ tussen de samenwoners.³ Ook de verrekening van het inkomen van de perso(n)en met wie men samenwoont, gebeurt niet op een uniforme manier. Bij familieleden zal men in de regel de inkomsten van de gezinsleden verrekenen. De rechtspraak stelt evenwel dat de bepaling om rekening te houden met de inkomsten van de andere gezinsleden ondergeschikt kan zijn aan verschillende overwegingen, meer bepaald het risico dat gezinnen ertoe aangezet worden om uit elkaar te gaan, wat ten koste gaat van de gezinseenheid en van de budgetten van de OCMW’s. Ook het lage bedrag van de hierboven vermelde inkomsten kan in overweging genomen worden⁴.

De verschillen in interpretatie zorgen voor een grote rechtsonzekerheid. Het kan voorvallen dat mensen in identiek dezelfde situatie bij het ene OCMW het statuut van alleenstaande krijgen, en bij

---

¹ Getuigenis op 17 oktober 2013, Internationale dag voor de uitroeiing van armoede, te Gent.

² Art. 59 van het ministerieel besluit van 26 november 1991 houdende toepassingsregelen van de werkloosheidsreglementering, *Belgisch Staatsblad*, 25 januari 1992. Art. 14 § 1, 1 van de wet van 26 mei 2002 betreffende het recht op maatschappelijke integratie, *Belgisch Staatsblad*, 31 juli 2002.

³ Zie onder meer: Les experts du vécu (2012). *Pourquoi sanctionner le cohabitant?*, Brussel, POD Maatschappelijke integratie.

⁴ Versailles, Philippe (2008). *Le droit à l’intégration sociale à travers la jurisprudence 2006*, Brussel, POD Maatschappelijke Integratie, p. 30-31.

het andere OCMW het statuut van samenwonende, of in het slechtste geval slechts een zeer lage bijdrage ontvangen omwille van de verrekening van het inkomen van andere leden van het huishouden. De deelnemers aan het overleg problematiseren deze verschillen in interpretatie. Meer uniformiteit in de manier waarop het statuut van samenwonende wordt toegekend, zou leiden tot een grotere rechtszekerheid voor de betrokkenen. Aan de andere kant houdt een harmonisering ook risico's in. Een zekere ruimte laat de OCMW's immers toe om rekening te houden met verschillende realiteiten, ook ten voordele van de betrokkenen.

4.2. Werkloosheid

In de werkloosheidsreglementering werd het statuut samenwonende pas in de jaren '80 geïntroduceerd. Tot 1971 waren er enkel forfaitaire uitkeringen. Daarna ging men over van een systeem van verzekering tegen armoede naar een verzekering tegen inkomensverlies: het bedrag van de uitkering wordt dus afhankelijk gemaakt van het inkomen waarop men heeft bijgedragen. Omwille van budgettaire redenen werd in 1981, naast de categorie van gezinshoofd en nietgezinshoofd een derde categorie ingevoerd, namelijk die van samenwonende. De bedragen van de uitkeringen van deze drie categorieën groeiden in de loop der jaren steeds verder uit elkaar.

Door de invoering van het statuut samenwonende in de werkloosheidsreglementering heeft men het principe van de 'behoefte' binnengebracht in de sociale zekerheid. Dit strookt niet met de verzekeringsgedachte. Men ontvangt immers een uitkering op basis van de bijdragen die men heeft betaald. Een samenwonende of een alleenstaande die een gelijke bijdrage hebben betaald, zouden volgens die logica eenzelfde uitkering moeten ontvangen.

Binnen de werkloosheidsreglementering zou men kunnen argumenteren dat er iets meer eenduidigheid is rond de toekenning van het statuut van alleenstaande of samenwonende. Er is een RVA-instructie die verduidelijkt dat *“wanneer de werkloze een gemeenschappelijke woning betreft, er sprake is van samenwoning als het beheer van het huishouden gezamenlijk wordt gewaarborgd, dit wil zeggen: als de voorzieningen gezamenlijk worden gebruikt en de kosten voor de huur, het onderhoud of de voeding worden gedeeld, of de taken intern worden verdeeld. Bij gebreke hieraan (indien bijvoorbeeld blijkt dat de huisvestingsomstandigheden eerder overeenstemmen met deze van een werkloze die enkel in een kamer woont), kan deze laatste worden beschouwd als een alleenstaande”*⁵.

Een bijzonderheid van het statuut van samenwonende op het vlak van werkloosheid is de bewijslast van het samenwonen. Het is immers aan de werkloze om te bewijzen dat de RVA zich vergist wanneer ze hem of haar het statuut van samenwonende toekent, met alle moeilijkheden die het leveren van een negatief bewijs (namelijk dat men niet samenwoont) inhoudt⁶.

4.3. Solidariteit bestraft

De nadelen die verbonden zijn aan het statuut van samenwonende, zijn een ontmoediging voor gezinsvorming. Ook familiale solidariteit (door volwassen kinderen of bejaarde ouders in huis te nemen) en vormen van solidair samenleven of groepswonen zijn niet evident omwille van de

---

⁵ Samenhuizen vzw, Universiteit Saint Louis, Habitat & Participation asbl (2012). *Studie over de mogelijkheden voor de erkenning van het solidair wonen*, Brussel, in opdracht van de POD Maatschappelijke Integratie en Grootstedenbeleid, p. 70.

⁶ Een interessant vonnis in 2013 betrof volgende zaak: een werkzoekende werd in 2012 geschorst door de RVA omdat zij zich 'onterecht' had opgegeven als alleenwonende. Zij woonde in een kleine woongemeenschap in Zottegem. De RVA vorderde de volgens hen onrechtmatig ontvangen uitkeringen terug. De vrouw trok naar de arbeidsrechtbank en kreeg volledig gelijk. http://www.armoedebestrijding.be/recht_arbeidsr_20130204.htm

financiële gevolgen die eraan verbonden kunnen zijn. Dit is een pijnlijke vaststelling aangezien deze nieuwe vormen van onderlinge solidariteit vaak net pogingen zijn van mensen in armoede om een oplossing te vinden voor de precaire situatie waarin ze zich bevinden.

Het statuut van samenwonende brengt aldus een ongelijkheid met zich mee, aangezien personen die hun inkomen uit werk halen zonder problemen kunnen gaan samenwonen en dus genieten van de voordelen ervan, terwijl mensen die beroep doen op een uitkering benadeeld worden als ze willen samenwonen.

In zijn vorige tweejaarlijkse Verslagen heeft het Steunpunt al gewezen op de angst voor het statuut van samenwonende. Sommigen gaan zelfs zover dat ze aan verwanten weigeren om bij hen een referentieadres te nemen uit angst om als samenwonenden beschouwd te worden⁷. Het Algemeen Verslag over de Armoede maakte al gewag van het problematische karakter van deze situatie, waar sindsdien nog maar weinig aan veranderd is: *“De verschillende normen aangaande het begrip gezin die in de werkloosheid en in het recht op het bestaansminimum worden gehanteerd, leiden tot bijkomende onzekerheid wat de elementaire rechten van de armsten aangaat. De eenheid van het gezin komt immers om economische redenen in het gedrang. Men kan het risico niet meer lopen onderdak te verlenen aan een kind of een ouder in moeilijkheden”*⁸.

4.4. Living apart together?

De lage bedragen van de uitkeringen als samenwonende, brengen sommige mensen in armoede ertoe om in feite samen te wonen en tegelijk elders een kamer te huren waar een van de twee zich domicilieert. Op die manier behouden ze het statuut van alleenstaande en dus een hogere uitkering. Het gaat hier over een vorm van fraude, die evenwel moet begrepen worden tegen de achtergrond van de bedragen van de uitkeringen die onvoldoende toelaten om een menswaardig leven te leiden. In dat kader wordt soms gesproken over ‘overlevingsfraude’. Een neveneffect van deze domiciliefraude is dat soms kleine kamers worden gehuurd als fictief adres. Dit zorgt ervoor dat deze beschikbare woonruimte nodeloos van de markt gaat, wat in het kader van de grote woningnood zeer problematisch is.

4.5. Kosten en baten van het statuut

Er wordt verwezen naar het schaalvoordeel als rechtvaardiging voor het statuut van samenwonende, maar de veronderstelling dat samenwonen impliceert dat de kosten door twee kunnen worden gedeeld, zou willen zeggen dat de mensen een volledig identiek leven leiden: dat ze de toestellen op hetzelfde moment gebruiken, op hetzelfde uur gaan slapen en opstaan, enzovoort.

Verschillende deelnemers aan het overleg halen mogelijke voordelen aan van de afschaffing van het statuut van samenwonende.

Het inkomen van de mensen zou verhogen, wat de koopkracht en dus ook de btw-inkomsten zou doen stijgen. Bovendien ondergraaft de huidige regelgeving initiatieven op het vlak van solidair samenwonen of groeps wonen. Deze initiatieven vormen nochtans antwoorden op het gebrek aan toegankelijke huisvesting.

Door de afschaffing van het statuut zouden er ook kleine woningen vrijkomen die nu gebruikt worden als – al dan niet fictief – tweede adres om het statuut van alleenstaande te kunnen behouden. Tot slot overstijgt deze kwestie het economische kader omdat de regelgeving over het

---

⁷ Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting, *op.cit.*, p. 47-49.

⁸ ATD Vierde Wereld, Vereniging van Belgische Steden en Gemeenten (afdeling Maatschappelijk Welzijn), Koning Boudewijnstichting (1994), *op.cit.*, p. 194.

statuut van samenwonende een bron is van stress en er mede toe leidt dat het beroep op sociale diensten, die nochtans verondersteld worden personen in moeilijkheden te helpen, wordt vermeden.

In de werkloosheidsreglementering werd het statuut van samenwonende wegens budgettaire redenen ingevoerd. Lagere uitkeringen zouden de uitgaven moeten doen verminderen. Die besparing zou echter wel eens voor een deel illusoir kunnen zijn, zoals bovenvermelde voorbeelden aangeven. Er is nooit een diepgaande studie gevoerd naar de bijkomende kosten van het statuut van samenwonende en de mogelijke voordelen van de afschaffing ervan. Zulke gegevens zouden echter bijzonder nuttig kunnen zijn in het debat.

II. SOCIALE BESCHERMING VOOR WIE GEEN WERK HEEFT (p. 30-59)

3.1. Werkloosheidsuitkeringen op basis van arbeidsprestaties

3.1.1. Werkloosheidsbedragen

3.1.1.1. Situatie voor de hervorming van november 2012

In de jaren '80 werden de uitkeringen nog meer variabel gemaakt op basis van de gezinstoestand: de categorie van de niet-gezinshoofden werd opgesplitst tussen alleenstaanden en samenwonenden. Dit ging gepaard met een degressiever of afnemend verloop van de uitkeringsbedragen voor samenwonenden: hun vergoedingspercentage werd verlaagd vanaf het tweede jaar en werd beperkt in functie van het aantal jaren beroepsverleden, om uiteindelijk op een forfait terug te vallen. Men paste in die periode ook selectieve verlagingen van de uitkeringen toe: de loonplafonds kenden een neerwaartse evolutie en de koppeling aan de prijsindex (koopkrachtevolutie) en lonen (welvaartsevolutie) werd meermaals afgezwakt.

Om het risico op armoede bij samenwonenden tegen te gaan, werd het statuut van bevoorrecht samenwonende ingevoerd. Dit statuut zorgt ervoor dat een gezin met twee uitkeringsgerechtigden minimaal 1.270 euro ontvangt (bedrag op 1 november 2012). Dit bedrag dekt evenwel hun basisbehoeften niet, het ligt bijvoorbeeld nog een stuk onder de armoederisicogrens. Ze kunnen naar het OCMW stappen voor een aanvullend leefloon en aanvullende steun, maar de praktijk wijst uit dat er heel wat non take-up is. Een werkloze die samenwoont met een leefloongerechtigde komt niet in aanmerking voor het bevoorrecht statuut. Indien men reeds werkloos is vóór het OCMW een leefloon toekent aan de partner en een uitkering ontvangt die lager ligt dan het leefloonbedrag voor een samenwonende⁹, dan heeft de werkloze wel recht op een aanvullend leefloon. De vraag is of hij dit ook (meteen) zal aanvragen na de toekenning van het leefloon aan zijn partner.

Samenwonenden ontvangen hoe dan ook een belangrijk deel van hun rechten niet. Ze hebben in gelijke mate bijdragen betaald op hun loon als de andere categorieën. Volgens het verzekeringsprincipe maken ze dus aanspraak op dezelfde bedragen¹⁰. Omdat vrouwen oververtegenwoordigd zijn onder de samenwonenden en deze gezinscategorie ook de grootste is in omvang, kan men stellen dat zij de grootste prijs betalen van de degressiviteit¹¹.

---

⁹ Voor de hervorming was dit het geval indien de werkloze zich in de 3de periode bevond; na de hervorming kan die fase zich ook voordoen in fase 23 of 24 (zie grafiek).

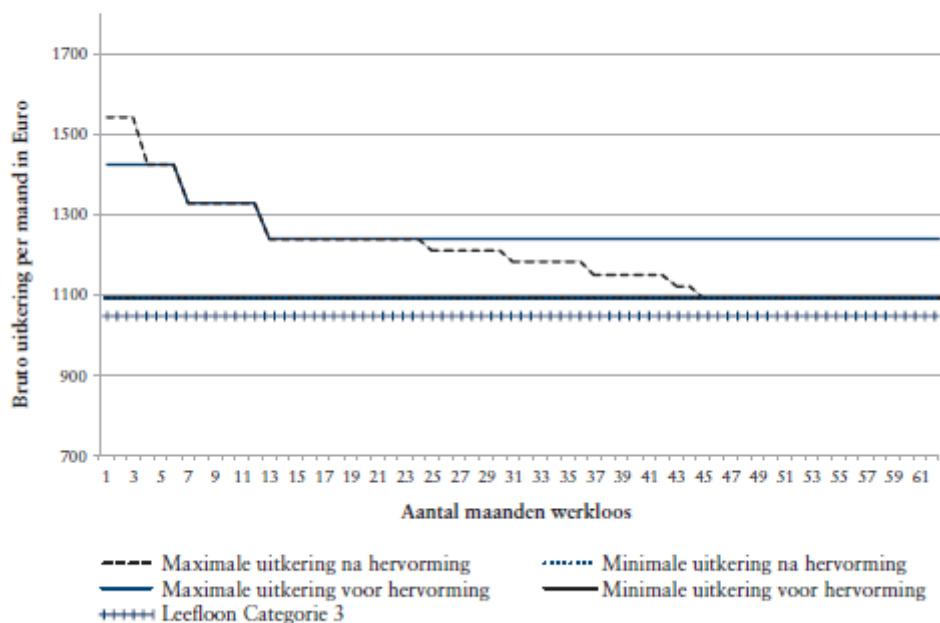
¹⁰ Het verschil tussen de uitkering van de alleenstaanden, dat we als basisbedrag kunnen beschouwen, en het lagere bedrag van de samenwonenden wordt daarom 'eigen niet-ontvangen recht' genoemd.

¹¹ Babilas, Liliane, *op.cit.*, p. 373-400.

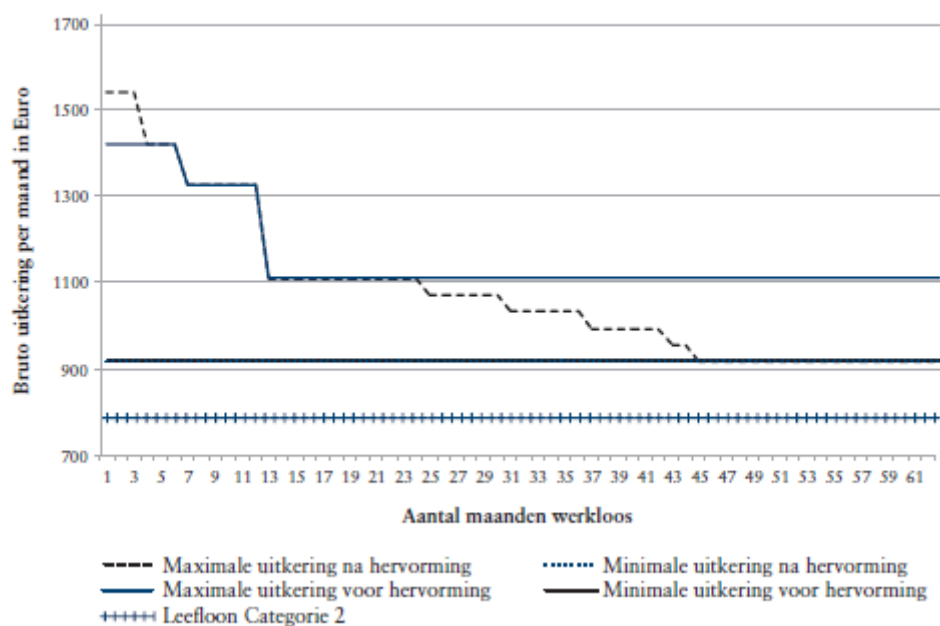
3.1.1.1. Hervorming van de uitkeringen in november 2012

Grafiek: Tijdsprofiel van de minimum- en maximumuitkering, vóór en na hervorming, voor een werkloze met een beroepsverleden van 15 jaar, bedragen in prijzen van februari 2012

A. Samenwonende met gezinslast

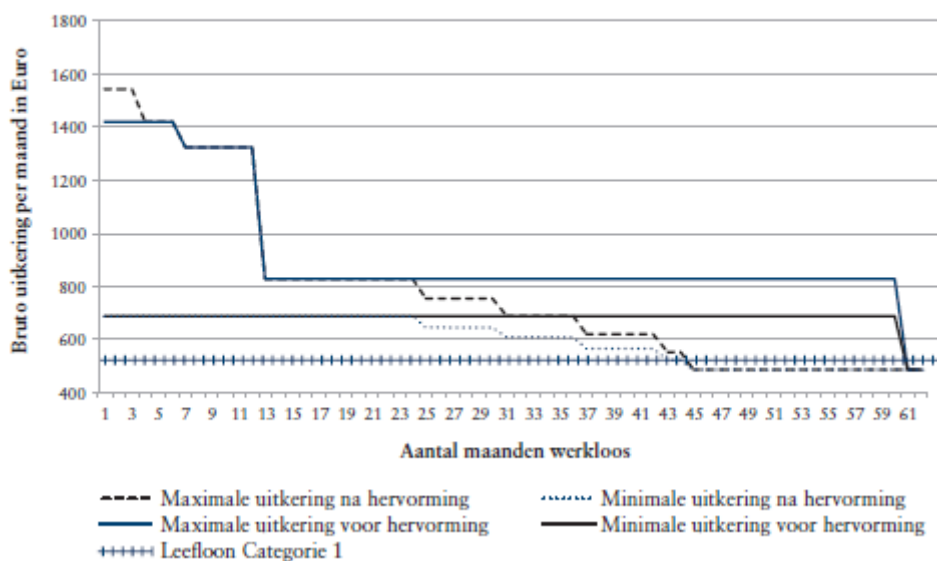

B. Alleenwonende

C. Samenwonende zonder gezinslast

Korte beschrijving

De bedragen voor de verschillende gezinscategorieën in de werkloosheidsverzekering hebben wijzigingen ondergaan in het kader van de hervorming van de werkloosheidsverzekering. De belangrijkste wijzigingen die worden doorgevoerd, zijn:

- de versterking van de degressiviteit (= afname van de bedragen naarmate de uitkeringsduur langer wordt) door:
  - de gezinshoofden en alleenwonenden voortaan, net als de samenwonenden, aan een degressiviteit te onderwerpen in de 2de vergoedingsperiode;
  - de gezinshoofden en alleenwonenden voortaan, net als de samenwonenden, terug te laten vallen op een forfaitair bedrag gelijk aan de minimumwerkloosheidsuitkering in de 3de en laatste vergoedingsperiode;
  - de bedragen te verhogen tijdens de eerste drie maanden werkloosheid;
- de versnelling waarop het moment van de degressiviteit intreedt bij de samenwonenden in de 2de vergoedingsperiode door deze periode nu aan te vatten met een vast deel van drie (in plaats van twee) maanden en twee (in plaats van drie) maanden aan te rekenen per gepresteerd arbeidsjaar;
- een fasegewijs verloop van de degressiviteit in de 2de vergoedingsperiode, waarbij het bedrag van de uitkering, inclusief het maximum, vermindert bij elke fase;
- minimum dat afneemt voor de samenwonenden (behalve voor de bevoorrecht samenwonenden) bij de toepassing van de degressiviteit in de 2de vergoedingsperiode en onder het vroegere minimum komt te liggen van de samenwonenden in deze periode;
- nieuwe groep die wordt vrijgesteld van de degressiviteitsregeling, in vergelijking met de groepen die werden vrijgesteld van de vroegere degressiviteitsregeling voor samenwonenden. De groepen die bijgevolg niet onderworpen worden aan de degressiviteit, zijn:
  - werklozen met een beroepsverleden van 20 jaar en meer; maar die voorwaarde wordt geleidelijk opgetrokken, om uit te komen op 25 jaar in 2017;
  - werklozen met een blijvende arbeidsongeschiktheid van 33 %;
  - werklozen van 55 jaar of ouder.

- Ten derde kunnen bij samenwonenden andere leden van het huishouden het verlies aan inkomsten opvangen. Het is dus mogelijk dat de contraproductieve effecten zich bij hen niet voordoen, of in mindere mate voordoen. Maar indien de inkomsten van de andere huishoudleden eveneens gering zijn, kan de bestaanszekerheid van het gezin eveneens in het gedrang komen. Als gevolg van het inkomstenverlies en de inkomensonzekerheid wordt de onderlinge solidariteit en goede verstandhouding tussen de samenwonenden bovendien sterk op de proef gesteld. En, zoals hierboven reeds gesteld, houdt het lagere bedrag voor samenwonenden een belangrijk verlies van sociale rechten in, die vooral ten nadele is van vrouwen.

III. SOCIALE BESCHERMING VOOR WIE ZIEK IS OF EEN HANDICAP

HEEFT (p. 62-94)

3.1. Ontoereikende uitkeringen

Gedurende de periode van primaire arbeidsongeschiktheid stemt de uitkering overeen met 60 % van het gederfde salaris. Vanaf de zevende maand gelden er minimumprestaties die onder andere variëren naargelang de gezinssituatie (gezinshoofd, alleenstaand, samenwonend). De invaliditeitsuitkering stemt overeen met 65 % van het salaris voor invaliden met personen ten laste, 55 % voor alleenstaanden en 40 % voor samenwonenden. De maximum- en minimumbedragen verschillen ook naargelang de gezinssituatie.

Het debat over de individualisering van rechten lijkt minder problematisch voor het domein van de gezondheidszorg. Op basis van een inschrijving in het Rijks- register heeft iedereen immers rechtstreeks individuele rechten. Bovendien genieten de personen ten laste van een gerechtigde op de verplichte GVV-verzekering dezelfde rechten als deze gerechtigde. Wel kan de aansluiting bij de verplichte GVV-verzekering – op individuele basis – op gespannen voet komen te staan met de berekening van de uitkeringen – op basis van de samenstelling en/of inkomen van het huishouden – waardoor een huishouden met twee bijdragebetalers een lagere uitkering kan krijgen dan een huishouden met één bijdragebetaler en één persoon ten laste. Het niet-ontvangen eigen recht van de samenwonenden wordt als problematisch beschouwd. Dit wekt een gevoel van onrechtvaardigheid op en is in strijd met de gelijke behandeling van vrouwen en mannen.

4.1.1. Prijs van de liefde

In de berekening van het bedrag van de tegemoetkomingen voor personen met een handicap worden ook de inkomsten van de partner meegerekend (met een vermindering als gevolg). Er worden heel wat vragen gesteld bij deze 'prijs van de liefde'. Een integratietegemoetkoming bijvoorbeeld moet helpen om de extra kosten van een handicap te dragen, een handicap die los staat van samenwonen of niet.

Uit de voormelde studie blijkt dat bij de respondenten met een partner slechts een kwart van deze partners werkt. Vooral van de inkomensvervangende tegemoetkoming blijft niet veel meer over eens er rekening is gehouden met de inkomsten van de partner. Actoren wijzen erop dat dit de autonomie van mensen met een handicap niet ten goede komt. Wanneer bijvoorbeeld vrouwen met een slechte gezondheid die nooit hebben gewerkt van hun man scheiden, kunnen ze niet anders dan bij het OCMW aankloppen voor een leefloon. Omdat hun kansen op tewerkstelling zo goed als onbestaande zijn, worden ze aangespoord om een IVT aan te vragen. Wanneer ze daarna echter een andere partner leren kennen en willen gaan samenwonen, dreigen ze hun tegemoetkoming te verliezen en

komen ze opnieuw in een afhankelijke positie terecht. *“Toen ik getrouwd was, kreeg ik geen inkomen omdat ik getrouwd was. Dan heb ik 10 jaar hard geknokt om iemand te zijn en nu krijg ik weer niets. Dat is zo van: wie ben ik nog? Wat schiet er nu van mij over als persoon? Dat geeft geen aangenaam gevoel voor mezelf, dat weer afhankelijk worden van iemand, leven op iemand zijn kosten”.*

IV. SOCIALE BESCHERMING VOOR HUIDIGE EN TOEKOMSTIGE GEPENSIONEERDEN (p. 96-113)

2.2.3. Gezinscontext: samenwonen en de afgeleide rechten

Een groot aantal personen hebben zelf geen eigen inkomen en zijn afhankelijk van het pensioen van hun echtgeno(o)t(e).

De individualisering van de pensioenen zou betekenen dat elkeen zijn eigen pensioenrechten kan opbouwen. Vanuit een genderperspectief zou dit een belangrijke stap voorwaarts kunnen zijn. Het houdt in dat de gezinspensioenen verdwijnen en dat de overlevingspensioenen grondig moeten omgevormd worden (iets wat de federale regering gepland heeft te doen). Maar een rechttoe rechtaan individualisering van de bestaande rechten, zonder overgangsmaatregelen, dreigt heel wat personen in de armoede te duwen.

Het huidige wettelijke stelsel heeft als gevolg dat personen die nooit gewerkt hebben een hoger pensioenbedrag kunnen ontvangen dan personen die heel hun leven gewerkt hebben, maar op deeltijdse basis of tegen een lager loon dan de gehuwde partners van eerstgenoemden. De vraag kan gesteld worden of een betere waardering (en dus groter respect voor het verzekeringsprincipe) van de tewerkstellingsperi-oden enkel bekomen kan worden door het inperken van voorzieningen, als het overlevingspensioen, die tot betere sociale rechten leiden? Een versterking van de eerste pijler of een grondiger hervorming van het pensioenstelsel kan hier een uitweg bieden.

Er zijn reeds verschillende pistes voor verbeteringen van het systeem. Een van deze pistes is dat de pensioenrechten die opgebouwd worden, worden gedeeld tussen de twee partners (idee van pensioensplit). Problematisch is echter de definitie van een koppel: echtgenoten en wettelijk samenwonenden zijn afgebakende samenlevingsvormen, maar hoe ga je om met feitelijk samenwonenden? Een andere piste die naar voren wordt geschoven is deze van een basispensioen. Het zou gaan om een inkomen voor gepensioneerden dat onvoorwaardelijk wordt toegekend. Daar bovenop zou iedereen dan kunnen genieten van een wettelijke verzekeringspijler, waarvan het bedrag zou afhangen van de tewerkstelling tijdens de loopbaan. Een basispensioen wil aan elke persoon, ongeacht zijn leeftijd, een onvoorwaardelijke uitkering toekennen. Het is echter een voorstel dat controverse oproept. Volgens de critici is er het risico dat het om een heel laag basisbedrag zou gaan.

3. Sociale bijstand: Inkomensgarantie voor Ouderen (IGO)

Iemand met een IGO krijgt een bedrag als alleenstaande (verhoogd bedrag) of samenwonende (basisbedrag). Samenwonend betekent hier dat men zijn verblijfplaats deelt met één of meer personen (zelfs al beschikt niemand van hen over een inkomen), behalve minderjarigen. In het hoofdstuk met betrekking tot de transversale elementen gaan we in op de effecten van het statuut van samenwonende.

De hervorming van 14 maart 2013 voorziet dat vanaf 2014 er bij het middelenonderzoek geen rekening meer gehouden wordt met andere samenwonenden, behalve bij samenwoont met

huwelijkspartner of wettelijk samenwonende partner. De bestaansmiddelen van de andere samenwonenden worden niet meer in aanmerking genomen en de bestaansmiddelen worden niet meer gedeeld. Wel is er een verstrenging van de toekenning van de IGO bij samenwoont met gerechtigden op kinderbijslag. In de deler van de berekening worden wel opgenomen: de minderjarige of meerderjarige kinderen van de betrokkene (en/of zijn echtgenoot of wettelijk samenwonende) waarvoor kinderbijslag wordt genoten en met de kinderen die door een gerechtelijke beslissing in het gezin geplaatst zijn. Deelnemers aan het overleg wijzen op het risico's van deze maatregel, zo kan de zorg voor een inwonend kleinkind een invloed hebben op het recht op IGO331. Een evaluatie van de maatregel moet uitwijzen of dit in de praktijk gevolgen zal hebben voor de betrokkenen.

V. SOCIALE BESCHERMING VOOR KINDEREN EN HUN GEZIN (p. 116-128)

2.2. Toegang tot het recht: obstakels

- Wanneer een rechthebbende samenwoont, bepaalt dit mee het recht op sociale toeslagen. Voor de berekening van het inkomen worden immers twee berekeningsplafonds gehanteerd, één voor samenwonenden en één voor eenoudergezinnen. Wanneer niet langer aan de inkomensvoorwaarde wordt voldaan, vervalt het recht op de sociale toeslagen en op de toeslag voor eenoudergezinnen.
- Het aantal kinderen voor wie deze toeslag voor eenoudergezinnen wordt uitbetaald, stijgt. Tegelijk leidt deze toeslag tot enkele perverse effecten. Wanneer de alleenstaande ouder opnieuw gaat samenwonen, vervalt het recht op de toeslag. Het is echter niet evident dat de nieuwe partner mee wil/kan instaan voor de kosten van de opvoeding van de kinderen. Tijdens het overleg werd ook opgemerkt dat tweeoudergezinnen met een laag inkomen (onder de plafonds voor de toekenning van de sociale toeslagen en de eenoudertoeslag) niet in aanmerking komen voor deze eenoudertoeslag, terwijl ze met een gezinslid meer moeten rondkomen met hetzelfde laag inkomen.

BIJ WIJZE VAN BESLUIT (p. 130-132)

Herzien van het statuut van samenwonende

Het statuut van samenwonende leidt tot lagere uitkeringen dan voor de categorie van alleenstaanden en in het brozer worden van de familiale en sociale solidariteit. Het bestaan van dit statuut binnen de sociale zekerheid roept nog meer vragen op omdat het steunt op de notie van behoefte, wat op gespannen voet staat met het verzekeringsprincipe van de sociale zekerheid (een samenwonende die dezelfde sociale bijdragen heeft betaald als een alleenstaande, ontvangt een lagere uitkering). Het statuut samenwonende roept ook vragen op in het licht van de gelijkheid tussen vrouwen en mannen. We stellen bijgevolg voor om:

- het statuut samenwonende af te schaffen in de sociale zekerheid;
- de bedragen van de uitkeringen van samenwonenden in de sociale bijstand te herzien (het schaalvoordeel dat de samenwonende zou realiseren, wordt sterk overschat);
- een studie te realiseren naar de werkelijke voor en nadelen van dit statuut, zowel op het vlak van publieke uitgaven als van de 'kosten' voor de betrokken personen (in het bijzonder het brozer worden van het familiaal en sociaal netwerk).